

TƏDRİSDƏ ŞƏXSİYYƏTYÖNLÜ TƏLİM TEXNOLOGİYALARINDAN İSTİFADƏ

Vaqif Süleymanov
*Bakı şəhəri, 135 nömrəli tam
orta məktəbin müəllimi*

Açar sözlər: şəxsiyyətyönümlü təlim, interaktiv təlim, təlim texnologiyası, müasir dərs.

Ключевые слова: личностно-ориентированное обучение, интерактивное обучение, технология обучения, современный урок.

Key words: personality oriented education, interactive teaching, teaching technologies, modern lessons.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 24 oktyabr 2013-cü il tarixli sərəncamı ilə qəbul olunmuş "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"nda səriştəyə əsaslanan şəxsiyyətyönümlü təhsilin yaradılması ön plana çəkilir.

Şəxsiyyətyönümlü təlim müəllimin və bütövlükdə məktəbin şagirddə şəxsi keyfiyyətlərin maksimal dərəcədə üzə çıxarılması və inkişaf etdirilməsinə yönəlmış iş sistemidir. Şəxsiyyətyönümlü təlim texnologiyasına görə şagirdlərin hərtərəfli, sərbəst və yaradıcı inkişafı əsas məqsəd kimi qarşıya qoyulur, müəllimin şagirdlərə müəyyən biliklər verməsi ilə bərabər həm də onlara öyrənməyi öyrətmək, əldə etdiyi informasiyalardan praktikada istifadə etmək bacarığı aşılamaq önəmli hesab edilir. Bu təlimdə qəbul edilir ki, müəllim və şagird təlim prosesinin bərabərhüquqlu üzvüdürər və müəllim fasilitator funksiyası ilə şagirdlərdən fərqlənir. Sınıfdə hər bir şagird özünü bərabərhüquqlu şəxsiyyət kimi dərk edir, yoldaşlarını da bir şəxsiyyət olaraq görməyi və hörmət etməyi öyrənir.

Şəxsiyyətyönümlü təlimdə müəllimin rolu çox böyükdür. O, diskussiyani idarə edir, köməkçi suallar verir, şagirdlərdə tən-

qidi fikir, öz-özünə nəzarət, özünüqiyəmətləndirmə və s. keyfiyyətlərin inkişafına diqqət edir.

Strategiyada şəxsiyyətyönümlü təlimin səriştəyə əsaslanması xüsusi vurgulanır. Sənəddə qeyd olunur ki, səriştə, hər şeydən əvvəl, əldə olunmuş bilik və bacarıqları praktiki fəaliyyətdə effektiv və səmərəli tətbiq etmək qəbiliyyətidir və o əldə olunmuş bilik və bacarıqların təkrarlanması ilə formallaşır.

Qeyd edək ki, şəxsiyyətyönümlü təlimi həyata keçirmək üçün artıq geniş tətbiqini tapmış fəal-interaktiv təlim üsullarının çox böyük əhəmiyyəti vardır.

Bir dərs nümunəsində bu fikirlərə aydınlıq gətirək.

Sinif: VI

Mövzu: Çevrənin uzunluğu

Standart: 3.1.4. çevrə və dairənin elementlərini (vətər, seqment, sektor, mərkəzi bucaq) bilir, onların xassələrini tətbiq edir.

3.1.2. tərəfinə və ona bitişik bucaqlarına görə üçbucağı və radiusuna görə çevrəni qurur.

İş forması: Qrupla iş.

İş üsulu: Beyin həmləsi, müzakirə.

Resurs: Dərslik, iş vərəqləri, xətkes, pərgar, ip.

Dərsin gedişi

I mərhələ: Motivasiya.

Problemin qoyulması.

Proyektor vasitəsi ilə lövhəyə sərhədi çevrə olan müxtəlif fiqurlar (stəkan, vədrə, boşqab, vaza və s.) verilir və söylənilir ki, bu fiqurların ön hissəsinin kənarı çevrə əyrисidir. Həmçinin ekrana dairəvi hovuz, böyük neft çənləri və vaqonları verilir. Şagirdlərə məlumat verilir ki, göstərilən qabların və hovuzun kənarı, neft çənləri və neft vaqonlarının en kəsiyinin kənarları çevrə əyrисidir. Bu cür çevrə əyrilərinin uzunluğunun tapılması çox əhəmiyyətlidir.

Tədqiqat sualı: Çevrənin uzunluğunu necə tapmaq olar?

II mərhələ: Tədqiqatın aparılması.

Tədqiqatı aparmaq üçün sinif dörd qrupa bölünür və qruplara iş vərəqləri paylanır.

İş vərəqi 1.

Diametri 4 sm olan çevrə çəkin və onun əyrisinin üzərinə ip yerləşdirildikdən sonra onun uzunluğunu ölçün, alınmış ədədi çevrənin diametrini göstərən ədədə bölüb təqribi cavabı tapın.

İş vərəqi 2.

Diametri 6 sm olan çevrə çəkin və onun əyrisinin üzərinə ip yerləşdirildikdən sonra onun uzunluğunu ölçün, alınmış ədədi çevrənin diametrini göstərən ədədə bölüb təqribi cavabı tapın.

İş vərəqi 3.

Diametri 8 sm olan çevrə çəkin və onun əyrisinin üzərinə ip qoymaqla onun uzunluğunu ölçün, alınmış ədədi çevrənin diametrini göstərən ədədə bölüb təqribi cavabı tapın.

İş vərəqi 4.

Diametri 10 sm olan çevrə çəkin və onun əyrisinin üzərinə ip qoymaqla onun uzunluğunu ölçün, alınmış ədədi çevrənin diametrini göstərən ədədə bölüb təqribi cavabı tapın.

III mərhələ: Informasiyanın mübadiləsi.

Qruplar onlara verilən tapşırığı yerinə yetirdikdən sonra fikirlərini mübadilə etmək məqsədi ilə təqdimat edirlər və qrupların işi lövhədən asılır. Təqdimatdan aydın olur ki, çevrə uzunluğunun diametrə nisbətinin nəticələri bütün qruplarda 3-ə yaxın ədəd olmuşdur. Yəni çevrə uzunluğunun ədədi qiymətinin çevrənin diametrinin uzunluğunun ədədi qiymətinə nisbəti qruplarda uyğun olaraq təxminən 3.13; 3.14; 3.14; 3.15 kimi olmuşdur.

IV mərhələ: İnfomasiyanın müzikəsi.

Qrupların təqdimatları dinlənildikdən sonra infomasiyanın müzikəsi başlayır. Məlum olur ki, dəqiqliyə daha yaxın ədəd 3.14-dür. Müəllim əlavə edir ki, riyaziyyatda bu ədədi yunan hərfi π (oxunuşu pi) ilə işarə etmək qəbul olunmuşdur. Çevrənin uzunluğu C hərfi ilə işarə olunur. Əgər çevrənin diametrini d hərfi ilə işarə etsək, nəticəni necə yazmaq olar sualına qruplar $C:d = \pi$, buradan $C=\pi d$ yazmaqla cavab verirlər. Qruplar bu düsturu sözlə necə ifadə etmək olar sualını da cavablandırırlar. Həmçinin qruplar çevrənin uzunluğu düsturunu radiusla necə ifadə etmək olar sualına da düzgün cavab verirlər: $d=2r$ olduğundan $C=2\pi r$ olar.

V mərhələ: Nəticə və ümumiləşdirmə.

Şagirdlərin diqqətini tədqiqat sualına yönəldərək çevrənin uzunluğunu hesablamaq üçün iki düsturun çıxarıldığı söylənilir və şagirdlərin diqqətinə çatdırılır ki, məsələlərin həllindən və şərtindən asılı olaraq bu düsturlardan biri seçilir.

VI mərhələ: Yaradıcı tətbiqetmə və ev tapşırığı.

Əvvəlcə şagirdlərə tapşırıq verilir ki, öz dəftərində radiusun və diametrin qeyd olunmuş hər hansı qiymətinə görə çevrənin uzunluğunu tapsınlar. Sonra şagirdlərin səriştəliliyini yoxlamaq məqsədi ilə onlar məktəbin qarşısındaki meydançaya dəvət olunurlar. Qruplara təklif olunur ki, meydançadakı kiçik daş kərpiclərdən düzənlənmiş

dairəvi fiqurun çevrəsinin uzunluğunu tap-sınlar. Qruplar çox maraqla göstərilən fiqurun diametrini ölçür və əyri xəttin uzunluğunu tapırlar.

Ev tapşırığı: hər bir şagirdə: 1) evdə olan dairəvi stəkanın çevrəsinin uzunluğunu ip vasitəsi ilə ölçmək və nəticəni diametri ölçməklə düstur vasitəsi ilə alınan nəticə ilə müqayisə etmək; 2) çevrənin və dairənin uzunluğu verildikdə onun radiusunu tapma-ğa dair məsələ tərtib edərək həll etmək; 3) dərslikdən çalışma №6-nı həll etmək tap-şırılır.

VII mərhələ: Qiymətləndirmə və refleksiya.

Meyar cədvəlinə əsasən dərsin bütün mərhələləri qrup və fərdi şəkildə qiymətləndirilir və refleksiya aparıldıqdan sonra dərs yekunlaşdırılır.

Şəxsiyyətönümlü təlim texnologiyaları əsasında apardığım bir dərs nümunəsi ilə ənənəvi təlim əsasında tədris etdiyim dərs nümunəsinin müqayisəsi əhəmiyyətli nəticələr çıxarmağa imkan verir. Müasir dövrdə apardığım dərsdə mən "fasilitator" olaraq ehtiyac olduqda danışıram və əsasən, şagirdlərin fəallığına çalışır, onların suallarına öz-lərinin cavablandırmasına, qarşılıqlı dialoqların qurulmasına üstünlük verirəm. Şagirdlərin tədqiqat aparması müasir dərsin ən böyük üstünlüklərindən biri olaraq, onların axtarıcılıq və tədqiqatçılıq bacarıqlarını inkişaf etdirir, təfəkkür fəaliyyətini və müstəqilliyini artırır, eyni zamanda fərqli fikirlərin müzakirəsi şagirdlərdə müzakirə etmək və düzgün nəticə çıxarmaq qabiliyyətini for-malaşdırır. Dəslər "səni öyrədirəm" prinsipi ilə yox, "biz birlikdə öyrənirik" prinsipi ilə müəllim və şagirdlər arasında tərəfdəş münasibətləri qurmaqla aparılır.

Coxillik iş təcrübəmə əsaslanaraq deyə bilərəm ki, riyaziyyat dəslərində şəx-siyyətönümlü təlim texnologiyalarından istifadə edilməsi şagirdlərin idrak, yaradıcı-

lıq, tədqiqatçılıq qabiliyyətlərini və fənnə marağını artırır. Nəticədə təlim-tərbiyə prosesi intensivləşir, şagirdlərin fəallığı yüksəlir, onların psixoloji gərginliyi azalır və təlim-tərbiyə prosesində uğurlu nəticələr qazanılır.

Rəyçi: pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru E.Məmmədova

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Ümumtəhsil pilləsinin dövlət standartları (kurikulumları). Azərbaycan məktəbi, № 6, 2011.

2. Ümumi təhsilin fənn standartları (I-XI siniflər). Bakı: Mütərcim, 2012.

3. Veysova Z. Fəal (interaktiv) təlim. Bakı, 2008.

В.Сулейманов

Использование личностно-ориентированных технологий в образовании на уроках математики

Резюме

В этой статье говорится об использовании личностно-ориентированных технологий при обучении математики и дается один примерный урок.

V.Suleymanov

Using personality oriented technologies in teaching

Summary

In the article it is spoken about personality oriented learning on mathematics and a lesson sample is shown as an example.